

Το υψηλό ποσοστό συμμετοχής στο δημοψήφισμα είναι μια εντυπωσιακή απεικόνιση της δημοκρατικής αφοσίωσης που επέδειξαν οι λιγότερο ευνοημένοι της κοινωνίας μας. Εξάλλου, η μεγαλύτερη απειλή για τη δημοκρατία είναι ένα αδρανές εκλογικό σώμα που έχει σταματήσει να σκέφτεται σχετικά με τα δημόσια ζητήματα. Κάποτε ο Τζον Στιούαρτ Μιλ έγραψε ότι μαθαίνουμε να κολυμπάμε και να κάνουμε ποδήλατο, όχι διαβάζοντας βιβλία για το κολύμπι και την ποδηλασία αλλά εξασκώντας τα στην πράξη. Παρομοίως μαθαίνουμε για τη δημοκρατία, όχι διαβάζοντας βιβλία γι' αυτήν αλλά ασκώντας την, δηλαδή συμμετέχοντας στη λήψη αποφάσεων.

Οι σύγχρονοι φιλελεύθεροι, ωστόσο, δεν νιώθουν άνετα με το δόγμα της λαϊκής κυριαρχίας. Αντίζουν τη στάση του Ζαν Ρέι (Jean Rey), πρώην προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο οποίος το 1974 αποδοκίμαζε το επερχόμενο δημοψήφισμα: «Ένα δημοψήφισμα γι' αυτό το ζήτημα σημαίνει ότι συμβουλευόμαστε ανθρώπους που δεν έχουν γνώση των

προβλημάτων, αντί να συμβουλευόμαστε ανθρώπους που τα γνωρίζουν. Θα αποδοκίμαζα μια κατάσταση στην οποία η χάραξη της πολιτικής αυτής της σπουδαίας χώρας αφήνεται σε νοικοκυρές, τη στιγμή που θα έπρεπε να βρίσκεται στα χέρια εκπαιδευμένων και πληροφορημένων ανθρώπων».

Οι σύγχρονοι φιλελεύθεροι έχουν σχηματίσει μια περιέργη συμμαχία με τους συντηρητικούς του 19ου αιώνα που ήταν αντίθετοι στην επέκταση του δικαιώματος ψήφου, υποστηρίζοντας ότι ο λαός είχε έλλειψη παιδείας, ότι είναι επιρρεπής στο να παρασύρεται από δημαγωγούς και ανίκανος να κατανοεί περίπλοκα πολιτικά ζητήματα. Ο λαός θα έπρεπε, αντίθετως, να συνεχίσει να κυβερνάνται από τους καλύτερούς του.

Ίσως οι σύγχρονοι φιλελεύθεροι να καταλήξουν στο τέλος να συμφωνούν με την άποψη του μεγάλου γάλλου αντιδραστικού και αντίπαλου της Γαλλικής Επανάστασης Ζοζέφ ντε Μεστρ, που έλεγε ότι «η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας είναι τόσο επικίνδυνη που ακόμη κι αν ήταν

αληθινή, θα ήταν απαραίτητο να συγκαλυφθεί».

Μτφρ: Θώμη Γάκη
Επιμέλεια μτφρ. Γιώργος Κατσαμπέκης

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Πρώτη δημοσίευση στο περ. *Political Quarterly* 87/3 (Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2016), σ. 348-351: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-923X.12297/full>.
2. Στμ: βρετανός συνταγματολόγος (1835-1922).
3. Στμ: Ειδική νομοθετική πράξη που πέρασε από το κοινοβούλιο του Ηνωμένου Βασιλείου το 2011 και προβλέπει τη διενέργεια δημοψηφίσματος σχετικά με τροποποιήσεις επί της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση ή της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/12>.
4. «This is no time for Britain to be considering leaving a Christmas club, let alone the Common Market».

Η ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΣΕ ΤΕΝΤΩΜΕΝΟ ΣΧΟΙΝΙ ΚΑΙ Ο ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΑΛΕΞΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ

Μετά την αναπάντεχη αποτυχία της συνάντησης Αναστασιάδη-Ακιντζί για το εδαφικό στο Mont Pelerin της Ελβετίας υπό την αιγίδα του ΟΗΕ (21-22 Νοεμβρίου 2016) το Κυπριακό και η επίλυσή του βρίσκεται σε τεντωμένο σχοινί, με τις ελπίδες για επίλυση ευτυχώς ακόμη ζωντανές, τουλάχιστον με βάση τις δηλώσεις των δύο πρωταγωνιστών, αλλά με ορατό πλέον τον κίνδυνο, για πρώτη φορά από τις ελπιδοφόρες συνομιλίες που ξεκίνησαν πριν από ενάμιση χρόνο, η επίλυση με ομοσπονδιακή λύση

να ναυαγήσει και μάλιστα αυτή τη φορά οριστικά.

Σήμερα και μετά από τόσες προσπάθειες επίλυσης από το 1975 και ύστερα, υπάρχουν τρεις προφανείς επιλογές για το Κυπριακό: 1) το ευκατίο καλύτερο σενάριο, το Plan A, η επίλυση με τη δημιουργία μιας διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας, 2) το Plan B, το «βελούδινο διαζύγιο», και 3) το χειρότερο ενδεχόμενο, το Plan C, το «ανταγωνιστικό διαζύγιο». Εξυπακούεται ότι το βελούδινο διαζύγιο είναι προτιμότερο του ανταγωνιστικού, γιατί στο πρώτο τουλάχιστον θα υπάρχει επιστροφή εδαφών στους Ελληνοκύπριους και μπορεί να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία Κυπριακής ομοσπονδίας και έτσι να αποφευχθεί ο κίνδυνος η Κυπριακή Δημοκρατία να συνδουρεύει στην Κύπρο με την Τουρκία. Μπορεί κανείς να συνηγορήσει με πειστικά επιχειρήμα-

τα τόσο υπέρ της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας όσο και, εκεί που έχουν φτάσει τα πράγματα, για τον οριστικό συναινετικό χωρισμό.

Ας δούμε, όμως, πώς έχει το σημερινό σκηνικό του Κυπριακού. Από πέρσι παρουσιάστηκε, όπως γνωρίζουμε, μια νέα μεγάλη ευκαιρία επίλυσης του Κυπριακού, αυτή τη φορά ακόμη πιο ελπιδοφόρα από τις δύο προηγούμενες που είχαν παρουσιαστεί στις αρχές του 21ου αιώνα (η διαδικασία με το Σχέδιο Ανάν και οι συνομιλίες Χριστόφια-Ταλάτ το 2008-2010). Από πλευράς Τουρκοκυπρίων, η σημερινή ευκαιρία προέκυψε με την εκλογή του Μουσταφά Ακιντζί στην ηγεσία το 2015.

Η σημερινή ευκαιρία για τελική επίλυση φάνηκε πιο ευεπίλυτη από την προσπάθεια Χριστόφια-Ταλάτ για τέσσερις λόγους: 1) στον ενάμιση χρόνο που πέρασε έχει σημειωθεί μεγαλύτερη πρόο-

Ο Αλέξης Ηρακλείδης διδάσκει διεθνείς σχέσεις και ανάλυση-επίλυση συγκρούσεων στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Πανεπίου Πανεπιστημίου.

δος στις συνομιλίες από οποιαδήποτε άλλη φορά από το 1975 μέχρι σήμερα (όπως έχει σημειώσει ο ΓΓ του ΟΗΕ, ο μεσολαβητής του ΟΗΕ Eide, και πολλοί άλλοι αξιωματούχοι, όπως και ο Ομπάμα προσφάτως στο ταξίδι του στην Αθήνα, μιλώντας μπροστά στον έκπληκτο Τσίπρα, που από την πλευρά του φάνηκε διστακτικός και μασούσε τα λόγια στο Κυπριακό, κ.ά.), 2) οι δύο πλευρές έχουν δώσει, για πρώτη φορά, μεγάλη σημασία στην ουσία της διαφοράς, δηλαδή στην κατανόηση και αντιμετώπιση των φόβων και των ζωτικών αναγκών κάθε πλευράς, 3) και οι δύο κινούνται με όρους «θετικού αθροίσματος» (και οι δύο κερδισμένοι από την επίλυση) και όχι με όρους «μηδενικού αθροίσματος», και 4) οι δύο ηγέτες, που μάλιστα είναι συνομήλικοι, είναι, όπως έχει λεχθεί, «φυσικοί συνεταιρεί για την ειρήνη», υπάρχει μεταξύ τους αλληλοεκτίμηση και υπήρξαν και οι δύο υποστηρικτές του Σχεδίου Ανάν (όπως ήταν ο Ταλάτ και ο αείμνηστος Γλαύκος Κληρίδης που πέθανε τον Νοέμβριο του 2013).

Υπάρχουν, όμως, και δύο άλλα πολύ ανησυχητικά στοιχεία στην παρούσα συγκυρία, ο εξωτερικός παράγοντας που δεν είναι και τόσο εξωτερικός: ο διαφανόμενος πιθανός αρνητικός ρόλος της Τουρκίας αλλά, απ'ότι φαίνεται, ακόμη και της Ελλάδας!

Από τη μια είναι ο αστάθμητος παράγοντας Ερντογάν. Το σίγουρο είναι ότι ο Ερντογάν δεν ενδιαφέρεται πια για την ευρωπαϊκή πορεία της χώρας του (την οποία κρατάει σε ομηρία μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του φετινού καλοκαιριού), ως εκ τούτου δεν δίνει προτεραιότητα στην επίλυση/επανένωση της Κύπρου. Ωστόσο δεν φαίνεται να είναι, τουλάχιστον μέχρι τώρα, υπονομευτικός στο Κυπριακό, ίσως επειδή η Τουρκία υπό την ηγεσία του έχει άλλα πιο σοβαρά μέτωπα να αντιμετωπίσει, εσωτερικά και εξωτερικά (συριακό, κουρδικό, σχέσεις με τη Ρωσία, κ.ά.). Πάντως, το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, επίσημα τουλάχιστον, δηλώνει ότι υποστηρίζει

το Plan A, και μόνο αν δεν υπάρχει πιθανότητα να επιτύχει, θα κινηθεί προς ένα Plan B ή Plan C. Επίσης, όπως έχει εύστοχα πει έμπειρος ελληνοκύπριος δημοσιογράφος και συγγραφέας, «ο Ερντογάν προβάλλεται από όσους [εθνικιστές Ελληνοκύπριους και Έλληνες] είναι ενάντια στη διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία σαν ο μεγάλος κίνδυνος. Αν πραγματικά ανησυχούν για την επιρροή της Τουρκίας, το σοφό θα ήταν να μειωθεί αυτή η επιρροή στον μέγιστο δυνατό βαθμό. Και ο μόνος τρόπος να μειωθεί είναι να ενταχθούν οι Τουρκοκύπριοι, μέσω της λύσης, σε ένα σταθερό διεθνές περιβάλλον. Η ΕΕ προσφέρει το πλαίσιο ασφάλειας και σταθερότητας, όσα προβλήματα και αν αντιμετωπίζει σήμερα».

Από την άλλη, ο πρόσφατος υπονομευτικός ρόλος της ηγεσίας του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών είναι γεγονός (με βάση πρόσφατα άρθρα έγκυρων αναλυτών στον κυπριακό τύπο, ειδικότερα στις εφημερίδες *Ο Πολίτης*, *Cyprus Mail*, κ.ά.). Συγκεκριμένα, ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Ν. Κοτζιάς, σε μια πρόδηλη προσπάθεια να τορπιλίσει τις συνομιλίες στην Ελβετία, έθεσε ως *sine qua non* για τη συμμετοχή της Ελλάδας «το πρωτόθετο ζήτημα των εγγυήσεων» και την άμεση αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων, με αποτέλεσμα οι τούρκοι ιθύνοντες (και ο ίδιος ο Ερντογάν) να γίνουν έξαλλοι και έτσι, απ'ότι φαίνεται, τράβηξαν τα γκέμια στον Ακιντζι και δεν τον άφησαν να φανεί γενναιόδωρος στο εδαφικό στο Mont Pelerin. Το ερώτημα είναι το κατά πόσον η υπονόμηση αυτή, γιατί περί υπονόμησης πρόκειται, είχε την έγκριση του Έλληνα πρωθυπουργού Α. Τσίπρα. Ας ελπίσουμε πως όχι. Ενδέχεται μάλιστα ο πρωθυπουργός να εκβιάστηκε από τον σκληρό πυρήνα των υπερεθνικιστών στον κυβερνώντα συνασπισμό, με αρχηγούς τους υπουργούς Εξωτερικών και Άμυνας. Όπως και να έχουν τα πράγματα, τυχόν υπονόμηση των προσπαθειών του Αναστασιάδη για ομοσπονδιακή λύση ισοδυναμεί με προσπάθεια να ναυαγήσουν οι συνομιλίες και

να εδραιωθεί η διχοτόμηση και τα τετελεσμένα του «Αττίλα» (δηλαδή η γνωστή θέση του Ραούφ Νενκτάς και των τούρκων εθνικιστών και ιεράκων). Επίσης, η υπονόμηση ανατρέπει την πάγια συνετή πολιτική όλων των ελληνικών κυβερνήσεων της Μεταπολίτευσης, από το 1974 και μετά, δηλαδή ότι η Λευκωσία αποφασίζει και η Αθήνα «συμπαρίσταται» (Κωνσταντίνος Καραμανλής) ή «συμπαράτασσεται» (Ανδρέας Παπανδρέου). Εξυπακούεται ότι με τέτοια υπονόμηση συνιστά απαράδεκτη επέμβαση στα εσωτερικά μιας κυρίαρχης (και αδελφής) χώρας, η οποία έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα αλλά και την ευθύνη για την επίλυση του εθνικού της ζητήματος, όπως εκείνη γνωρίζει καλύτερα, μιας και εκείνη άλλωστε θα υποστεί τις συνέπειες της όποιας λύσης ή θα υποστεί τη διαιώνιση του αδιεξόδου της μη λύσης.

Καταλήγοντας το Κυπριακό, θα το λύσουν αποκλειστικά οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι χωρίς απαράδεκτες παρεμβάσεις από την Αθήνα και την Άγκυρα (όπως οι πρόσφατες). Είναι εν προκειμένω ιδιαίτερα ανησυχητικό ότι εκτός από τον αστάθμητο παράγοντα Ερντογάν που φλερτάρει, για λόγους εσωτερικούς, με το εθνικιστικό κόμμα της Τουρκίας (εξού και οι προκλητικές του δηλώσεις για τη Συνθήκη της Λωζάνης), οι ΑΝΕΛ και το εθνικιστικό τμήμα του ΣΥΡΙΖΑ φαίνεται να επενδύουν στη σύγκρουση με την Τουρκία, βλ. π.χ. επίσκεψη Καμμένου, με βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ, των ΑΝΕΛ αλλά και της Χρυσής Αυγής (!) σε ακριτικά νησιά και τις απαξιωτικές για την Τουρκία δηλώσεις του υπουργού Άμυνας. Είναι πασιφανές ότι μία τέτοια τροπή μόνο κακό θα έκανε στην προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού που βρίσκεται στην πλέον κρίσιμη στιγμή από το 2004 (τότε που οι εθνικιστές κατάφεραν να έχουν το πάνω χέρι, όμως επρόκειτο για τους εθνικιστές της Λευκωσίας και όχι της Αθήνας).

Αθήνα, 10 Δεκεμβρίου 2016